

La casa barcelonina d'En Cristòfor Colom que els censors van intentar situar a Sevilla

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 13-02-2012

Si En Colom a Castella va ser considerat sempre estranger, això volia dir que mai no hi va tenir casa. El fiscal de la corona ho reconeix sense embuts als Plets. Llavors, on va viure entre viatge i viatge? On era casa seva? En Jordi Bilbeny ens ho revela en aquest article.

Si mirem d'aproximar-nos a la ciutat on va viure En Colom, hi ha constància documental que els seus fills van pledejar per unes cases que ell els va llegar per herència1. Ho consigna En Jaume Colom al seu segon testament, de 2 de maig de 1523: "Ítem. Dic que entre En Ferran Colom, el meu germà, i jo hi hagué certes diferències per raó de certa deixa que l'Almirall senyor meu li havia fet i per raó de les cases que pel seu testament deia [que] li pertanyia[n]; sobre la qual cosa ens concertàrem"2. Segons En Mitjana de las Doblas, "després de la mort de l'Almirall, els seus dos fills, Jaume i Ferran parlaven i discutien sobre una casa que tenia llur pare [...]. La casa era la seva patrimonial i vinculada a favor dels seus fills, legítims, naturalment; sense que aquesta vinculació afectés els seus béns lliures (de noves conquestes), que eren pròpies i particulars del segon matrimoni"3. Però, per tal com les referències d'aquestes cases han desaparegut de la còpia del Testament que ens ha arribat en llengua castellana4, no em costa gens concloure que s'han fet esborrar de la documentació a fi i efecte de desarrelar familiarment En Colom de la seva veritable ciutat natal.

Nogensmenys, sabem amb força precisió on era afincada la família barcelonina dels Colom. Per En Mitjana, "la casa pairal dels antics Colom es troba esmentada en el Llibre de Focs o Cens de Barcelona de l'any 1398 com a situada al barri de Santa Maria del Mar. En aquella data n'era amo En Guillem Colom (o Colombi), canviador o banquer; corresponia a l'illa que dóna al carrer dels Banys Vells, i tenia l'entrada pel carrer de Mirallers"5. No em fa estrany, doncs, que l'amo d'aquesta casa fos, encara a l'any 1468, a l'època d'En Reiner d'Anjou, el cavaller i militar Joan Colom6; i que, al 1515, anys després de mort aquest, se'n possessionés el seu fill i hereu Jaume7. El fet que En Joan Colom tingués un immoble és cabdal, puix, tal com exposa En Mitjana, "no cal oblidar tampoc que la propietat de la casa del carrer dels Banys Vells podia servir de crèdit per a l'emprèstit necessari –o millor dit de garantia– per a

l'empresa de les Índies"8.

Tota aquesta informació que ens forneix En Mitjana té un valor excepcional, car En Cristòfor Colom, de conformitat amb un poder atorgat per ell mateix, al 31 d'octubre de 1497, ens assegura que s'està a la ciutat de Sevilla, curiosament també "al barri de Santa Maria"9. És obvi que es tracta d'una còpia, on el nom de "Sevilla" suplanta "Barcelona", perquè és de tothom sabut que En Cristòfor Colom no es va establir mai a Castella, i que quan la Corona li va voler anul·lar els títols i poders que el rei Ferran li havia concedit, arran dels seus descobriments americans, un dels arguments que aquesta va esgrimir més sovintejadament va ser el de la seva estrangeria i manca de veïnatge a Castella. Així consta en una resposta del Fiscal reial a les demandes d'En Jaume Colom, fetes al 1511, car li diu que "el dit Cristòfor Colom era estranger, no natural ni veí del regne, ni resident en ell"10. I a la Relació del Quart Viatge, que el Descobridor adreçarà des de Jamaïca, al 1501, al rei Ferran, li assegura que "al cap de vint anys de servei, que he servit amb tants treballs i perills, no tinc avui a Castella una teula; i, si vull menjar o dormir, no tinc on [anar], llevat de l'hostal o la taverna"11.

Amb raó, doncs, ha apuntat la Consuelo Varela que "curiosament, l'Almirall mai no llogà ni es comprà una casa a Sevilla i només es construí una casa-palau a les Índies quan, d'ençà de 1496, es veié obligat a residir-hi llargues temporades"12.

Sense cap mena de dubte, En Colom no va viure mai ni a Sevilla ni a Castella, ni va ser naturalitzat castellà. En aquest sentit, l'Antonio Ballesteros ha afirmat convençudament: "No existeixen o no han aparegut les cèdules de naturalització d'En Cristòfor i En Bartomeu. Hem de suposar que l'Almirall no es naturalitzà mai, car, altrament, no tindria sentit una resolució del Consell d'Índies que nega una petició d'En Jaume, el segon Almirall, en la qual demanava que li fossin reconeguts els privilegis del seu pare. El Consell contesta que els beneficis pecuniaris procedents dels fons de l'Estat només podien fruir-los, amb autorització reial, els nacionals, vassalls i veïns del regne, i els estrangers si portaven deu anys de residència al país i hi havien adquirit béns seents. Aquest no era el cas de l'Almirall"13.

Si repreníem, de nou, l'anàlisi de la carta d'En Colom, on deia que vivia a "Sevilla", al barri de Santa Maria, i ens cenyim, ara, a les referències que esmenta, les disseccionem i les analitzem a la menuda, veurem que és ben fàcil adonar-se novament de la interpolació del mot "Sevilla" en el lloc que correspondria a "Barcelona". Primerament, sabem que a l'Illa Espanyola hi ha un riu "que aquí és a prop de la ciutat [de Santo Domingo] tant com de Santa Maria, a Sevilla, fins al riu"14. Una segona referència, ens fa saber que el port de Santa Creu, on es troba la ciutat de la Isabel·la, és "a la costa de la mar, al peu d'una planúria grandíssima" i que "a cinquanta passes hi ha una muntanya de tallar pedra millor que aquella amb què edifiquen l'Església de Santa Maria de Sevilla"15.

Ultra el fet incontestable que Sevilla no es troba "a la costa de la mar", ni és a la vora de cap "muntanya de tallar pedra", cal parar un esment especial al que En Colom ens diu que l'Església de Santa Maria s' està edificant a l'època que ell redacta l'escrit. Com que la carta està datada pel febrer de 149516 i sabem del cert, segons ens ho innova l'Antoni de Pladevall, que al 1496 s'acabaren les obres de la torre octogonal de l'extrem nord de la façana principal de Santa Maria del Mar17, és evident que el Descobridor al·ludeix a aquest temple barceloní i no pas al sevillà.

Efectivament, l'Església de Santa Maria s'anava construint des de l'època d'En Pere el Cerimoniós. Si bé el 15 d'agost de 1384 el bisbe de Barcelona, Pere Planella, "va celebrar la primera missa a l'altar major, i així es donà per acabada l'obra del temple"18, el cert és que en el darrer decenni del segle XV, tal com revela En Colom, l'església encara s'obrava. Per les recerques d'En Bonaventura Bessagoda sabem que al 1494 es van abonar a En Pere Oliva, mestre de cases, "els treballs de preparació on s'havia d'instal·lar la vidreria del juí"19 i que al 1495 es fa un pagament a En Gil Fontanet "per la construcció d'una vidriera amb sa capsa de fil d'aram"20. I, tal com ja ha assegurat En Pladevall, En Bessagoda afirma que una de les torres de la façana "es va finir un segle després del temple. Ho confirma l'època lliurada a Pere Oliva, mestre de cases, per a la conclusió del campanar, el 5 de novembre de 1496"21. Amb tot, encara, les obres a la rosassa de la façana s'allargarien fins al 1516, perquè "els documents ens parlen dels treballs duts a terme a Santa Maria del Mar, des del 2 de gener de 1495 fins al 19 d'abril de 1516 per un mestre vitraller català, Gil Fontanet, de la vila d'Ivorra"22.

D'altra banda, tenim que, a l'Església sevillana de Santa Maria la Blanca, el nom de la qual s'interpola al text colombí, no s'hi van fer reformes de fons fins a la segona meitat del segle XVII; amb la qual afirmació hi estan d'acord tots els qui tracten de les esglésies i monuments religiosos de Sevilla que he pogut consultar. D'aquest parer és En José Amador de los Ríos, que a la seva Sevilla Pintoresca, confirma que en aquest temple, "vers el 1657 fou revestida la mitja taronja i gran part de l'església d'ornaments superflus i enrevessats, tota la qual obra fou fruit de dos germans, dits Pere i Miquel Borja"23. Així mateix, En José Gestoso, ens innova que l'església "es reparà al segle XIV, i al darrer terç del XVII sofrí reformes radicals"24. I, més modernament, ho ha tornat a confirmar En Juan de la Vega, donat que per ell, Santa Maria de las Nieves, dita popularment Santa Maria la Blanca, "fou reparada com totes les esglésies aquelles al segle

XIV, i posteriorment al darrer terç del XVII"25. Amb tot, però, sabem que "durant el segle XVI s'hi van fer petites obres i s'hi van afegir elements decoratius a l'interior"26. Però res no ens indica que estigués en construcció a les acaballes del XV i molt menys que l'obra s'efectués amb carreus extrets d'una pedrera pròxima.

A més a més, tenim que quan l'Oviedo explica on es troba situada la ciutat de Santo Domingo al seu Sumari de la Natural Història de les Índies, ho fa de la següent tenor, totalment reveladora, i que posa en entredit les afirmacions anteriors, tot fent-nos veure, de tot en totes, que són fruit d'un retoc premeditat del censor i no pas de cap badada del cronista: "Té la mar tan a prop que, per l'una part, no hi ha entre ella i la ciutat més espai que la ronda, i aquesta és de fins a cinquanta passes d'on més espai se n'aparta i per aquella part baten les ones a la penya viva i costa brava; i, per altra part, al costat i al peu de les cases passa el riu Ozama, que és port meravellós, i les naus hi sorgeixen carregades tocant a terra i sota de les finestres, i no més lluny de la boca per on el riu entra a la mar,del que hi ha des del peu del turó de Montjuïc al monestir de Sant Francesc o la llotja de Barcelona; i en mig d'aquest espai hi ha en la dita ciutat la fortalesa i castell, sota del qual, i a vint passes d'ell, passen les naus a sorgir"27. Descripció que s'ajusta perfectament amb la que també en va fer el cronista genovès Antonio Gallo, el qual, segons ens reporta l'Antoni de Capmany, "en relació del bloqueig que una flota d'aquella república va intentar de posar a Barcelona l'any 1466, descriu la ribera de mar d'aquest port, el perímetre de les seves muralles banyades per les onades, el cim de Montjuïc i la seva vista magnífica, així com la seva torre i l'ús de la seva talaia per als senyals"28.

Tot i l'evident paral·lelisme entre ambdues descripcions i el que ens narra En Colom sobre el port i ciutat de Santo Domingo, encara em caldria fer un parell d'aclariments, per acabar de tancar irrebatiblement aquestes identitats. El primer és que, en inaugurar-se el nou port de Barcelona, al 20 d'agost de 1477, el rei Joan II va empènyer la primera pedra del moll, "després de beneïda i segellada pel bisbe de Girona amb el senyal de la Creu, raó per la qual el moll que aleshores es començava es va dir de la «Santa Creu»"29; idèntic nom al que tenia el port de la ciutat de la Isabela.

Així mateix, pel que fa al port, hi ha diversos documents que ens parlen del "moll" on es carregaven i descarregaven les naus que partien i tornaven d'Amèrica. Però el que és evident és que el port de Sevilla, al temps de què parlem, no tenia "moll". Així ho ha vist la Mª del Carmen Mena, que, al seu llibre Sevilla y las flotas de Indias, ens confirma: "Encara que sembli sorprenent, el cert és que Sevilla no disposava d'unes instal·lacions portuàries d'acord amb la importància del seu tràfic. Mancava, per exemple, de molls per facilitar la càrrega i descàrrega de les mercaderies. Els documents de l'època parlen del moll de Sevilla, però a les imatges que es conserven d'aquella època no s'observa res de semblant al que entenem avui dia per un moll"30.

I una darrera observació: de la muntanya de Montjuïc, ja se n'extreia pedra a l'època romana31; se'n va extreure per construir Santa Maria del Mar32 i se'n continuava extraient a començament del XVI33, just quan l'Oviedo feia la seva comparació amb Barcelona, que les altres fonts ens presenten adulterada, canviant el símil amb una Sevilla costanera inexistent.

Tots aquests paral·lelismes reiterats a les descripcions entre Santo Domingo i Barcelona i la duplicació de topònims entre l'una i l'altra ciutat tenen la seva òbvia explicació si sabíem entendre que Barcelona era el bressol no tan sols d'En Colom, sinó dels fundadors d'aquella primera ciutat americana. Això que es desprèn de tot el que he vingut exposant fins aquí, ve corroborat pel parer d'En Serra i Postius, per tal com en parlar de Santo Domingo, a la seva Història Eclesiàstica del Principat de Catalunya, escriu: "Aquesta fou la primera de les 67 Ciutats (sense les Viles i llocs) que els Espanyols han fundat a la nova Espanya. I el seu fundador fou un germà d'En Colom; i així podem dir que un descendent de Catalunya fundà la primera ciutat del Nou Món"34. És incontestable, doncs, que si un germà d'En Colom va fundar la ciutat, i aquest era català, és que estem tractant, novament, dels Colom barcelonins.

I, justament, també per això mateix, al 1558, l'escut de Santo Domingo que il·lustra el dibuix de la ciutat que en va fer En Baptista Boazio, al seu The Famouse West Indian voyage, conté les barres catalanes i les armes de Sicília35.

Com a colofó, acabarem d'entendre la relació d'En Joan-Cristòfor Colom amb el monestir de Santa Maria del Mar si sabíem que la seva germana Elionor Colom i Bertran, testà que hi volia ser sepultada36 i que, en morir, hi fou verament enterrada, segons se certifica pel testament de la seva filla Caterina de Gualbes i Colom, de 7 d'abril de 1490, que diu: "Elegesc la sepultura al cors meu en la sglesia de Santa maria de la Mar de Barchinona, en lo carner en lo qual la ossa de mon pare e mare reposan"37.

En aquest caient és, així mateix, prou significatiu que, tal com me n'informa En Sergi Aranda, a l'Est de l'Havana hi hagi la "platja de Santa Maria del Mar"; que a la costa de Xile, a 100 km. de Santiago, existeixi una altra platja d'idèntic nom; que a Florida, en un indret anomenat Flager Beach, també hi hagi un llogarret dit Santa Maria del Mar, amb una església amb el mateix nom; i que, a Mèxic, a la província de Oaxaca, trobem un poble que es diu Santa Maria del Mar. Conseqüentment, i per bé que tan sols el topònim de l'Havana pugui pertànyer a l'època del Descobridor, és més que

evident, que, en no haver-hi cap Santa Maria del Mar a Sevilla, ni a Cadis, ni a Huelva, el referent de tots aquests noms americans no pot ser cap més que el de l'església barcelonina.

La vinculació d'En Colom al barri de la Ribera i, més concretament, a l'entorn més immediat de Santa Maria del Mar, em sembla a hores d'ara ja fora de tot dubte. I, en aquest sentit, és altament advertidor que l'únic document que aporten els teoritzadors de la pàtria gallega del Descobridor, i que fa referència a un Cristòfor Colom, sigui una escriptura d'aforament del Consell de Pontevedra, del 14 d'octubre de 1496, "d'un terreny proper a la porta de Santa Maria, que assenyala com a un dels seus límits l'heretat de Cristóbal de Colón"38. O bé es tracta d'un document de la família Colom de Barcelona inserit o copiat en els papers del Consell sobredit o bé caldria inferir, per la identitat del nom i cognom –que es repeteix més endavant, al 1512, amb un mercader "Juan de Colón", de Pontevedra39, que "ret comptes a l'església de Santa Maria, al 20 de setembre de 1529"40, i que hi fa construir una capella i hi grava el seu nom en el parament interior41–, que els Colom de Barcelona, considerant els seus interessos comercials a l'Atlàntic i a Flandes, es van instal·lar a Pontevedra a fi d'agilitar llurs negocis i que, talment com feien a Barcelona, van comprar cases a l'entorn de l'Església de Santa Maria i, a dins del temple, hi van dedicar un espai per al culte personal.

Pel que fa als interessos dels Colom a Flandes, sabem que el mercader i banquer Guillem Colom, segons reporta l'Alba Vallès, amb informació d'En Mitjana, "va haver d'intervenir, l'any 1398, en una reclamació feta per una de les seves naus, carregada de fruits secs i espècies, que havia estat tramesa a Flandes. Reclamació que va ser recolzada pel rei Martí l'Humà per mitjà d'una reial provisió dirigida al rei d'Anglaterra"42. I que, al 1404, el seu fill Joan Colom, es trobava a Bruges, "dedicat també al comerç d'exportació marítima a l'estranger"43.

Així mateix, per En Vaquer i la Dolors Pifarré podem dir que una de les escales que empraven les naus catalanes que feien la ruta de Bruges, era precisament Galícia44, on, a més, hi llogaven patrons de nau i hi establien tota mena de negocis. Aquest és el cas del mariner barceloní Pere Parrí, que al 20 d'agost de 1426 confia la seva càrrega de mercaderies a l'Álvaro Crudo, patró de nau de Pontevedra45; i, el 4 de setembre de 1434, En Joan de Santiago, mercader de Pontevedra, que és l'escrivà de la nau d'En Pere Falcó, resident també en aquella ciutat, exporta, des de Barcelona, mercaderies cap a Galícia46. Segons la Pifarré, molts vaixells que venien carregats de peix dels països nòrdics "es detenien a les costes gallegues per carregar-ne el peix i prosseguien després el viatge fins a Barcelona"47. I, d'acord amb En Celso García de la Riega, hi ha a Galícia "diverses escriptures de contractes celebrats a Pontevedra des de principis del segle XV, ja sia de noliejament de naus, ja sia d'obligació de lliurar en una data determinada (generalment al mes de novembre) tants «milers [de caixes?] de sardina salada, premsada i bona, que s'ha de donar i prendre de mercader a mercader», i fixant com a pena, si no es lliuraven en el termini convingut, l'import del gènere "tal com valgués a Sevilla, València, Alacant, Barcelona, [i] Gènova"48.

Segons En García de la Riega, "aquest avís de multa indica clarament que Pontevedra mantenia amb aquelles ciutats un comerç actiu"49. Afirmació que rubrica En José Armas, en assegurar-nos que "els ports mediterranis de la Corona d'Aragó, especialment València i Barcelona, constituïren la línia comercial més sòlida i característica de les relacions llunyanes de Pontevedra des dels anys 1380, en què apareixen per primer cop en aquella àrea"50. L'Armas reconeix que les naus de Pontevedra hi arribaven massivament a vendre peix; i que "un cop descarregat, solien quedar-se diversos mesos, amb base a València i Barcelona, a l'espera de ser noliejats per a viatges de transport"51. I rebla que, d'aquesta manera, en tot aquest tragí, els pontevedresos esdevingueren "mercenaris al servei del comerç català"52.

Per tant, és prou versemblant que uns membres dels Colom barcelonins tinguessin representació a Galícia a fi d'atendre llurs negocis familiars, oimés si, com consigna En Rafael Calzada, "el comerç dels Colom de Pontevedra era per mar, precisament com digué el biògraf Ferran [Colom] que havien estat sempre el dels avantpassats de l'Almirall"53, i, fonamentalment, si sabem que el mateix Colom també havia estat mercader de jove, vinculat estretament amb la companyia Datini de Barcelona, tal com ens consigna En Cristian Cortès54. I així mateix ho referma En Mitjana de las Doblas, segons el qual, aquest Joan Colom, al 1449, essent ciutadà de Barcelona, "s'asseia al banc dels Mercaders" del Consell Municipal55. Això explicaria que, amb molta probabilitat, el Descobridor mateix hagués fet diverses escales a Galícia, atesos, sobretot, els topònims gallecs amb què batejarà alguns indrets americans –i que són la base de la teoria del Colom gallec–56; atesos també els seus viatges a Bristol i Anglaterra57, l'estada coneguda de tothom a Portugal i la seva vida de corsari per les costes atlàntiques, amb el seu oncle Guillem de Casanova58.

La presència dels Bertran –que d'ençà del 1398 es van entroncar amb els Colom pel casament d'En Jaume Colom i Marimon amb la Caterina Bertran i Miquel59– és documentada alhora a Galícia per En Claude Carrère. Així, a Pontevedra mateix trobem En Lleonard i En Ferrer Bertran, mercaders i ciutadans de Barcelona, els quals, per mitjà del també barceloní Bernat Bonet, l'any 1447, havia "de fer liurar en Galícia an Miquel Berart, de la ciutat de Mallorques –lo qual, segons se diu, és en les dites parts de Galícia–, algunes quantitats de moneda, les quals lo dit Miquel hauria mester en aquelles parts e nosaltres, volent fer-vos segur, nos constituym per lo dit Miquel Berart deutors e principals paguadors fins en la quantitat de dos-cents cinquanta florins, ço és CCL fº. d'or d'Aragó"60. És a dir: que si ens hi fixem

bé, veiem que és a Pontevedra –lloc on hi ha documentats uns Colom– on els Bertran de Barcelona, parents seus, tenen relacions comercials i presten diners a un Miquel Berard, mallorquí, d'igual manera que, ja a l'època dels descobriments, tornarem a trobar junts novament els Colom i els Berard, ara sent un Joanot Berard el qui formarà una societat comercial amb En Cristòfor Colom i, en tant que factor reial, intervindrà "en l'avituallament de totes les flotes que s'enviaren a les Índies, com a agent d'En Cristòfor"Colom61. No deixa de ser curiós i simptomàtic que també En Joanot Berard, d'acord amb la Consuelo Varela, fos casat amb una dona, "veïna de Sevilla, al barri de Santa Maria"62.

Sigui com sigui, i tant si es tracta d'una interpolació documental com d'uns Colom de carn i ossos afincats a Galícia, o d'ambues coses ensems, el que em sembla indubtable és que la identitat de noms i del lloc que trien per viure i per retre culte religiós ens remet a la família barcelonina dels Colom, establerts a prop de Santa Maria del Mar, al barri de la Ribera, on, com hem vist, també hi tenien un lloc de culte i s'hi feien enterrar.

Pel que fa a l'adulteració textual del document que esmenta un "Cristòfor de Colón", els acadèmics Ángel de Altolaguirre, Beltrán y Rózpide, Julio Puyol, Manuel Gómez-Moreno, Ballesteros y Beretta, Vicente Castañeda, Sánchez-Albornoz i Abelardo Merino, són prou nítids a exposar que "el color de la tinta de la x i els traços de la ? és una altra de l'emprada en les grafies genuïnes del mateix document"63. Consegüentment, exposen que la primera part del nom "és inadmissible com a abreviatura de Cristo"64; que aquestes traces "són interpolades i que la x ha suplantat una altra grafia"65. Els sobredits signants conclouen: "La comissió considera indubtable que les tres primeres grafies d, x i ? que també s'assembla a una ?) acusen una manipulació, de la qual queden senyals, no només a la línia on es troben, sinó també a les dues que la segueixen, com es pot veure a les fotografies. Aquesta manipulació sembla que consistí a raspar o esborrar en part les lletres genuïnes, amb la intenció d'aprofitar alguns dels seus traços o trets, per formar les que s'escriviren després"66. Per tant, més que "Cristòfor", subscriuen "Pero" com el "nom que segurament és el genuí de l'autèntic d'En Colom d'aquest document"67.

Però heus aquí que En Pere Colom és un barceloní autèntic de l'època: un militar i navegant de renom, fill d'En Lluís Colom i nebot d'En Joan-Cristòfor Colom68. Segons En Mitjana, aquest "Pere Colom ha de ser el que va servir, al 1476, l'esquadra biscaïna d'En Ladron de Guevara, o millor [el qui va servir] a les ordres del seu Tinent Gracià d'Agramunt (navarrès)"69. Fet amb el qual es torna a posar en evidència que els noms dels Colom que apareixen a Galícia tenen un doble de carn i ossos a Barcelona, que es movien per les costes atlàntiques.

Així, a Galícia hi ha documentat també un "Diego Colón", a qui el Consell de Pontevedra ordena, al 1444, que se li tornin uns diners70, que es correspon exactament amb En Jaume Colom i Bertran71, germà d'En Joan-Cristòfor Colom i nét del predit Guillem Colom, que comerciava amb Flandes. I també hi trobem, vers al 1500, un "Aº de Colón"72, que uns investigadors han interpretant com a "Alonso" i uns altres com a "Antonio". I encara que En Rey Sánchez cregui que "sigui Alonso, sigui Antonio, l'únic important és el cognom de Colom"73; i que En Prudencio Otero conjecturi "que tant l'Antoni de Colom com En Joan de Colom són un mateix" individu74, no deixa de ser ben revelador que també a la família barcelonina hi hagi, en aquestes mateixes dates, un "Antoni-Joan Colom i Soler", fill d'En Jaume Colom, i nét d'En Joan-Cristòfor Colom75, de qui En Mitjana ens diu "que fou el qui anà en el tercer viatge a les Índies"76.

Tenint, doncs, en consideració totes aquestes duplicitats, que ens relacionen directíssimament els Colom de Galícia amb els Colom catalans, i aquests amb la família del Descobridor, ara podem entendre per què el Pare Cases ens diu que En Colom, després d'entrevistar-se a Barcelona amb els monarques i de narrar-los totes les intrínculis del seu primer viatge, "els sereníssims reis donaren llicència a l'Almirall, per aquell dia, perquè se n'anés a descansar a la posada, fins a la qual fou de tota la cort, per manament dels reis, honoríficament acompanyat"77.

De les paraules d'En Casaus resta fora de dubte que En Colom tenia "la posada" a Barcelona. No una qualsevol, sinó la pròpia, com deixa en evidència l'ús de l'article determinat. Amb tot, els crítics colombistes o no s'han detingut a comentar aquest paràgraf o bé han concedit a la paraula "posada" la sola significació d'"hostal" o "alberg". Però, en català, a més a més d'aquesta accepció de lloc d'acollida, té també el significat precís de "casa", en el sentit familiar i íntim que el mot comporta78. És aquesta mateixa accepció de "casa" la que li dóna, ja al segle XIV, En Ramon Muntaner a la seva Crònica, car escriu: "E un dia menjava lo senyor rei d'Aragon a la posada del rei de Castella ab lo rei e ab la reina, e altre dia menjaven ells ab ell a la sua posada"79. I així també era emprat aquest mot a finals del segle XV en els escrits coetanis, puix En Francesc Carbonell, en una carta adreçada al seu pare, Pere Miquel Carbonell, al 9 d'octubre de 1484, li deia: "Aprés de haver vos respost e fet lo present plech reebí una vostra quem feu donar mossenyer Guillem Sanchez el qual me feu anar a sa posada y essent en ella li diguí quem mane vostra Senyoria car yo so Carbonell"80.

Per això mateix, En Felipe Ximénez de Sandoval ens acaba de clarificar que "la paraula «posada» emprada en els documents contemporanis de l'Almirall, significa casa pròpia, on la persona habita, mora o «posa»"81.

I amb el sentit precís de "casa" i de "casa pròpia" el recull l'Herrera quan ens descriu que, a Barcelona, el Descobridor "s'acomiadà dels Reis, i aquell dia tota la Cort de Palau l'acompanyà a casa seva"82.

Si, doncs, el descobridor Colom no és altre que el navegant, militar i polític barceloní Joan-Cristòfor Colom, que té cases prop de l'Església de Santa Maria del Mar, al barri mariner de la Ribera, els llibres oficials que ens parlen del seu origen i de la seva ciutat, tot i els retocs interessats dels censors, ens n'haurien d'haver deixat algun rastre, baldament fos indirecte i escadusser.

Fins aquí he mostrat com entre el joc de retallades i interpolacions hi havia prou dades per entendre que En Colom va tenir propietats a Barcelona, prop de Santa Maria del Mar. Però també n'han restat que exposen que ell era d'aquest barri mariner de la Ribera.

Així, En Gonzalo Fernàndez de Oviedo ens consigna que el seu origen "és a la ciutat de Plasència [...], a la ribera del riu Po"83. Però, per contra, En Francisco López de Gómara afirma que "començà de petit a ser mariner, ofici que usaven molt els de la ribera de Gènova"84 i no pas els de Plasència. Per acabar-ho d'adobar, l'Antonio de Herrera, ens assegura que alguns volen que l'Almirall sigui de Plasència, però "d'altres de Cucureo, a la ribera, propde la mateixa ciutat"85.

Conformement, En Ferran Colom, tot i negar que el seu pare fos de Gènova, fa referència, alhora, "a la seva mateixa ribera"86. És a dir, que si En Ferran Colom nega que el seu pare fos genovès –si l'Andrés Bernáldez, en canvi, assegura que era "de Milà"87– i si l'Oviedo parla de la "ribera del Po", En Gómara de la "ribera de Gènova" i l'Herrera de la "ribera de Cucureo", com a pàtries d'En Colom, vol dir que, per sobre de les interpolacions del nom de la ciutat d'origen, el que sempre es manté inalterable i constant és aquesta "ribera", que jo interpreto, ateses les ponderacions exposades fins aquí, i a vista d'aquests nous contrasentits textuals, com el barri mariner de la Ribera de Barcelona.

Amb les quals coses sabem que En Cristòfor Colom vivia, entre viatge i viatge al Nou Món, a Barcelona, al barri de la Ribera, prop de Santa Maria del Mar, perquè és aquí on tenia la llar i, a més, la resta de la família.

Jordi Bilbeny

NOTES I BIBLIOGRAFIA

1 LLUÍS ULLOA, Noves proves de la catalanitat de Colom.Les grans falsetats de la tesi genovesa; Llibreria Oriental-Americana Maisonneuve Frères, París, 1927, p. 170.

2 Cf. R. CARRERAS VALLS, Los catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colom; Imprenta Altés, Barcelona, 1931, p. 33.

3 ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català [mecanoscrit]; Barcelona, 1927-1950, p. 73.

4 Vegeu-ne una edició facsimilar al Testamento de Cristóbal Colón; Gráficas Anael, Barcelona, 1992.

5 ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS, "La casa dels Colom a Barcelona", Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya; any XLI, novembre de 1931, núm. 438, p. 354.

6 Ídem, p. 356.

7 Ídem, p. 357.

8 E. MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català; op. cit., p. 74.

9 CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; edició de Consuelo Varela, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició ampliada, Madrid, 1992, p. 342.

10 Cf. Pleitos Colombinos,1.- Proceso hasta la Sentencia de Sevilla(1511); edició d'Antonio Muro Orejón, Florentino Pérez-Embid i Francisco Morales Padrón, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, Sevilla, 1967, p. 22.

11 C. COLÓN, op. cit., p. 501.

12 CONSUELO VARELA, Cristóbal Colón. Retrato de un hombre; Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1992, p. 44.

13 ANTONIO BALLESTEROS BERETTA, Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América(dins Historia de América, tom IV); Salvat Editores, S.A.; Barcelona-Buenos Aires, 1945, vol. 1, p. 165.

14 C. COLÓN, op. cit., p. 274

15 Ídem, p. 287.

16 Ídem, p. 286.

17 Cf. ANTONI PLADEVALL, "Santa Maria del Mar", Gran Enciclopèdia Catalana; Enciclopèdia Catalana, S.A.; Barcelona, 1979, volum 13, p. 180.

18 FRANCESC TORT i MITJANS, Santa Maria del Mar,Catedral de la Ribera; Fundació Uriach 1838, Barcelona, 1990, p. 49.

19 BONAVENTURA BESSAGODA i AMIGÓ, Santa Maria de la Mar; Editores Técnicos Asociados, S.A.; Barcelona, 1976, p. 160.

20 Ídem.

21 Ídem, p. 128.

22 JOAN AINAUD DE LASARTE, JOAN VILA-GRAU, M. ASSUMPTA ESCUDERO i RIBOT, Els vitralls medievals de l'Església de Santa Maria del Mar,a Barcelona; Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1985, p. 16.

23 JOSÉ AMADOR DE LOS RÍOS, Sevilla Pintoresca, ó Descripción de sus más Célebres Monumentos Artísticos; Francisco Alvarez y C.ª, Sevilla, 1844, p. 306.

24 JOSÉ GESTOSO Y PÉREZ, Guía Artística de Sevilla; Establecimiento tipográfico de El Órden, Sevilla, 1884, p. 160.

25 JUAN DE LA VEGA Y SANDOVAL, Edificaciones Antiguas de Sevilla; Establecimiento Tipográfico de Gómez Hnos., Sevilla, 1928, p. 190.

26 http://www.sol.com/monumentos/iglesia-smblanca.htm

27 GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Sumario de la Natural Historia de las Indias; Biblioteca Americana-13, Fondo de Cultura Económica, segona reimpressió, Mèxic, D.F., 1996, p. 89.

28 ANTONI DE CAPMANY, L'Antiga Marina de Barcelona; versió catalana de J. dels Domenys, Col·lecció Popular Barcino-136, Editorial Barcino, Barcelona, 1937, p. 40.

29 ANTONIO RUÉ DALMAU, El puerto de Barcelona; Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de Forasteros, vol. XXVI, Barcelona, juliol-octubre de 1931, p. 15.

30 Mª DEL CARMEN MENA GARCÍA; Sevilla y las Flotas de Indias. La Gran Armada de Castilla del Oro(1513-1514); Universidad de Sevilla, 1a reimpressió, Sevilla, 1999, p. 236.

31 Cf. AGUSTÍ DURAN I SANPERE, Barcelona i la seva història; Documents de Cultura-2, Curial, tercera edició, Barcelona, 1975, vol. 1, p. 58, 61, 70, 75, 81, 95, 98, 101 i 110.

32 B. BESSAGODA I AMIGÓ, op. cit., p. 97.

33 A. DURAN I SANPERE, op. cit., p. 158 i 407.

34 PEDRO SERRA Y POSTIUS, Historia Eclesiastica Del Principado de Cataluña;Manuscrit 190 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, Tom Quart, Mes d'Abril [any 1712], foli 24 vers, nota al marge.

35 Vg. KENNETH NEBENZAHL, "Civitas S. Diminici sita in Hispaniola", Atlas de Christophe Colomb et des Grandes Découvertes; Bordas, París, 1991, planxa 46, p. 155.

36 Vg. GABRIEL CANYELLES, Testaments.1433-39/1440-48; Arxiu Capitular de Barcelona, volum 368, camisa 1.340-48, Barcelona, 12 de juny del 1441.

37 Cf. DALMAU GINEBRET, Primus Liber Testamentorum Codicillorumet Donacionum causa mortis.1463-1499; Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, foli 181.

38 JOSÉ M. MOSQUERA MANSO, La cuna gallega de Cristóbal Colón; Editorial Citania, Buenos Aires, 1961, doc. 4, p. 10.

39 Ídem, doc. 3.

40 LUCIANO REY SÁNCHEZ, España,patria infalible de Cristóbal Colón; Litografía e Imprenta Roel, La Corunya [1941], p. 22.

41 Ídem.

42 ALBA VALLÈS, "Relació entre Colom, Cabot i May (I)"; TerraRubra, Tarroja, setembre-octubre del 2001, núm. 72, p. 8.

43 E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 354.

44 Vg. ONOFRE VAQUER BENNASAR, El comerç marítim a Mallorca.1448-1531; El Tall del Temps Maior-8, El Tall Editorial, Palma de Mallorca, 2001, p. 83; DOLORS PIFARRÉ TORRES, El comerç internacional de Barcelona i el Mar del Nord (Bruges) al final del segle XIV; Biblioteca Abat Oliba-237, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2002, p. 35, 45, 96, 98, 151.

45 Cf. CLAUDE CARRÈRE,Barcelona1380-1462.Un centre econòmic en època de crisi; traducció d'Hermínia Grau de Duran, Documents de Cultura-12, Curial Edicions Cata-lanes, Barcelona, 1967, vol. II, p. 36, nota 93.

46 Ídem, p. 36-37.

47 D. PIFARRÉ TORRES, op. cit., p. 151.

48 CELSO GARCÍA DE LA RIEGA, La Gallega, Nave Capitana de Colón en el Primer Viaje de Descubrimientos; Imp. de la Viuda de J. A. Antúnez, Pontevedra, 1897, p. 139-140.

49 Ídem, p. 140.

50 JOSÉ ARMAS CASTRO, Pontevedra en los siglos XII a XV.Configuración y desarrollo de una villa marinera en la Galicia medieval; Fundación «Pedro Barrie de la Maza Conde de Fenosa», Pontevedra, 1992, p. 200.

51 Ídem, p. 201.

52 Ídem, p. 202.

53 RAFAEL CALZADA, La Patria de Colón; Juan Roldán, Editor; Buenos Aires, 1920, p. 198.

54 Cf. CRISTIAN CORTÈS, Els Setantí; Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1973, p. 23.

55 E. MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català; op. cit., p. 94.

56 Vg. J. M. MOSQUERA MANSO, op. cit., p. 38-74; L. REY SANCHEZ, op. cit., p. 131-162;

57 Vg. HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante; edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia 16, tercera edició, Madrid, 1985, p. 56-57.

58 Ídem, p. 58-59; vg. també JORDI BILBENY, "Cristòfor Colom i la nissaga barcelonina dels Casanova"; TerraRubra, núm. 75, Tarroja, març-abril del 2002, p. 8-14.

59 Cf. FRANCESC ALBARDANÉ, ["Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom"], inèdit.

60 Cf. C. CARRÈRE,op. cit., vol. II, p. 37, nota 93.

61 CONSUELO VARELA, Colón y los florentinos; Alianza América-22, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1998, p. 53.

62 Ídem, p. 57.

63 REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA, Informe sobre algunos documentos utilizados por D.Celso García de la Riega en sus libros «LaGallega» y «Colón Español»; Tipografía de la "Revista de Archivos", Madrid, 1929, p. 12.

64 Ídem, p. 13.

65 Ídem.

66 Ídem, p. 13-14.

67 Ídem, p. 13.

68 Vg. E. MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català; op. cit., p. 5, 62, 63 i 66bis.

69 Ídem, p. 62.

70 Cf. J. M. MOSQUERA MANSO, op. cit., doc. 6, p. 10.

71 Vg. F. ALBARDANÉ, op. cit.

72 Cf. L. REY SÁNCHEZ, op. cit., p. 34.

73 Ídem.

74 PRUDENCIO OTERO SÁNCHEZ, España, Patria de Colón; Biblioteca Nueva, Madrid, 1922, p. 178.

75 Vg. F. ALBARDANÉ, op. cit.

76 E. MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català; op. cit., p. 2.

77 B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 335.

78 Cf. MN. ANTONI M. ALCOVER i FRANCESC DE B. MOLL, Diccionari Català-Valencià-Balear; Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1979, volum 8, p. 785.

79 RAMON MUNTANER, "Crònica", dins Les Quatre Grans Cròniques; pròlegs i notes de Ferran Soldevila, Biblioteca Perenne-26, Editorial Selecta, 2a edició, Barcelona, 1983, cap. CLXXVII, p. 827.

80 Cf. MANUEL DE BOFARULL Y DE SARTORIO, Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón; Imprenta del Archivo, Barcelona, 1864, tom XXVII, doc. 14, p. 46.

81 FELIPE XIMÉNEZ DE SANDOVAL, Cristóbal Colón. Evocación del Almirante de la Mar Oceana; Ediciones Cultura Hispánica, 4a edició, Madrid, 1968, p. 297.

82 ANTONIO DE HERRERA, Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Indias y Tierra firme del Mar Océano [segons l'edició de Madrid de 1730]; Academia de la Historia, Madrid, 1934, vol. II, p. 134.

83 GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Historia General y Natural de las Indias; edició i estudi preliminar de Juan Pérez de Tudela Bueso, Biblioteca de Autores Españoles-117, Ediciones Atlas, Madrid, 1959, p. 16.

84 FRANCISCO LÓPEZ DE GÓMARA, Hispania Vitrix (Primera y Segunda parte de la HistoriaGeneraldelasIndias); Biblioteca de Autores Españoles-22, M. Rivadeneyra, Editor; Madrid, 1877, p. 165.

85 A. DE HERRERA, op. cit. p. 41-42.

86 H. COLÓN, op. cit., p. 48.

87 ANDRÉS BERNÁLDEZ, Memorias del Reinado de los Reyes Católicos; edició i estudi de Manuel Gómez-Moreno i Juan de M. Carriazo, Real Academia de la Historia, Madrid, 1962, p. 270.